

УДК 141.7:37

ЗМІНИ У ВИЩІЙ ОСВІТІ ТА СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ

В. А. Копілевич, доктор хімічних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті аналізуються тенденції розвитку освіти як складової компетентнісного навчання та виховання прогресивного суспільного мислення в сучасних умовах. Зроблено спробу осмислити доцільність або дієвість змін деяких складових реформування вищої освіти України.

Постановка проблеми. Перехід у XXI століття відбувся на хвилі модернізації і технізації суспільства. Нині все чіткіше виявляються такі ключові фактори буття, як глобалізація, прогресивні технології у виробництві, природокористуванні, інформаційній і комунікаційній сферах, що створюють нові перспективи розвитку науки, освіти і підготовки професійно орієнтованих фахівців за принципами компетентнісного навчання, безперервності освіти, продукування та трансляції знань, інтерактивних, інформаційно-освітніх, проектних технологій навчання і все це має здійснюватися в додаткових умовах комерціалізації освіти України. Одночасно XXI століття людство зустріло прискореним розвитком екологічної та соціально-економічної кризи, що, безсумнівно, є наслідком прагматичного відношення до біоресурсів (у т. ч. людських) і природокористування, зорієнтованого на швидкі темпи економічного зростання без особливого врахування наслідків для біосфери. Поєднуючи дві протилежні тенденції – технічний і технологічний прогрес та екологічна і соціально-економічна криза, – вчені активізувались у вивченні,

обговоренні та розвитку наукового обґрунтування процесів освіти і виховання для забезпечення гармонійного розвитку суспільства [1–6].

Значна увага нині приділяється інтенсифікації навчального процесу і якості освіти. Поняття якості освіти відноситься як до оцінки професійних властивостей випускника навчального закладу, так і до процесу функціонування освітньої системи, тобто змісту освіти, якості освітніх технологій і кадрового потенціалу навчального закладу.

Педагогічний освітній процес є рухом від цілей навчання до його результату і як у будь-якому процесі – це послідовна зміна одного стану іншим. Так історично склалося, що зміни у процесі навчання є результатом педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу: від інтерсуб'єктивного виховання у архаїчних суспільствах до професійного учнівства у Древньому Єгипті, Китаї, виховання філософів, риторів, героїв, священників у філософських і релігійних школах Древньої Греції, Палестини, Риму, навчання за програмами тривіум і квадрівіум в перших університетах, поєднання навчання з наукою у Гумбольдському

університеті дослідницького типу і аж до чисельних систем навчання сьогодення з вираженими національними ознаками. Але в цілому освіта (учнівство) як процес залишається спеціально організованою взаємодією педагогів і їх вихованців для реалізації змісту освіти і цілеспрямований цей процес, з одного боку, на задоволення потреб суспільства у формуванні особистості з соціально позитивними якостями, а з іншого боку, – на задоволення самої особи в розвитку та саморозвитку [7, 8].

Феномен учнівства часто визначається через синоніми, що пов'язані з наявністю у того чи іншого наставника послідовників, які вбирають і втілюють його настанови і поради, обговорюють з вчителем їх результати та одержаний на даному шляху досвід. Таке «ходіння слід в слід» вчителю виявилось історично виправданим для прогресивного розвитку суспільства. При цьому суттєвою характеристикою педагогічного (освітнього) процесу залишається взаємодія, а не прямий вплив педагогів на вихованців. Педагогічна взаємодія – свідомий контакт (різної тривалості за часом) педагогів і вихованців, результатом якого є взаємні зміни у поведінці, діяльності і відносинах [9]. Навчання характеризується як процес активної взаємодії між навчаючим і тим, хто навчається, внаслідок чого в учня мають формуватися певні знання і уміння на основі його власної активності. Функція навчання полягає у максимальному пристосуванні знакових і речовинних засобів для формування у людей здатності до діяльності.

І все ж, суть найбільш поширеного варіанту навчання у спілкуванні вчителя (носія професійної діяльності) і учня, який націлений на відтворення діяльності свого вчителя, а вчитель кваліфікує діяльність учня як вірну або невірну. Для переважної більшості людей така технологія навчання є основним шляхом до продуктивної професійної діяльності

впродовж всього життя. Їх самостійне зростання спостерігається лише після закріплення професійної кваліфікації. У протилежність цьому є незначна частина людей, які схильні до професійного самовдосконалення на основі навіть мінімальної базової освіти подібно тривіуму і квадрівіуму. На думку вчених – це однозначно люди з ознаками геніальності, як вищого рівня розвитку здібностей, що створює можливості досягнення особистістю таких результатів, які відкривають нову епоху у житті суспільства, у розвитку науки і культури (серед таких найчастіше цитовані у науці і освіті Будда, Конфуцій, Демокрит, Платон, Геродот, Евклід, Архімед, Ісус Христос, Мухамед, Птоломей, Роджер Бекон, Коперник, Декарт, Ян Амос Каменський, Блез Паскаль, Галілей, Ісак Ньютон, Кант, Песталоцці, Вільгельм фон Гумбольдт, Гегель, М.В. Ломоносов, М.І. Лобачевський, Д.І. Менделєєв, К.Д. Ушинський, Альберт Ейнштейн, Марія Монтессорі, М.О. Бердяєв, Джон Дьюї, В.І. Вернадський, Нільс Бор та інші), відносно яких бібліограф Олександр Данілов впродовж 50 років свого життя створював унікальну картотеку людей, що залишили слід в історії людства. Він знайшов на основі аналізу 1,5 млн енциклопедичних посилань, що серед 80 мільярдів людей історично відомого періоду існування людства на Землі, було біля 4 тисяч геніїв, 120000 великих талантів і 150 тисяч просто здібних людей, а звідси за розрахунками ТРИЗ-технологій (теорія рішення винахідницьких задач) виходить лише 3,4 генія із мільйона [10, 11] – це рівень флуктуацій, рівень «шуму». Як же у цьому випадку діяти решті 99,999% звичайних людей на своєму життєвому шляху? Відповідь одна – вчитися і професійно вдосконалюватися під керівництвом вчителів, наставників, науковців, геніальних чи талановитих особистостей.

Повертаючись до українських реалій здобуття вищої освіти потрібно б було виходити з того, що до університету, інституту, академії, коледжу приходять навчатися студенти з базовою освіченістю за, нібито науково обґрунтованим, рівнем повної середньої школи, якого має бути більш ніж достатньо для вирощування майбутнього генія або таланту та цілком достатньо для решти майбутніх професіоналів і це нині підтверджується результатами їхнього зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО). Далі справа за сучасними технологіями вищої освіти, яка концептуально спрямована на забезпечення підготовки якісного професіонала. В основі сучасної концепції освіти знаходиться особистість людини, її власна активність в перетворенні світу і самої себе, соціальна відповідальність і компетентність. В українській вищій освіті, яка проводить реформування, орієнтуючись на європейські стандарти якості для програм рівня «бакалавр» та «магістр», пріоритетним є компетентнісний підхід до системи навчання [12–16].

Саме тому метою цієї статті є аналіз деяких тенденцій організації освітньо-виховного процесу вищої школи в Україні на фоні світових пріоритетів компетентнісного навчання та виховання прогресивного суспільного мислення, наприклад, ноосферного.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи вказані В. І. Вернадським і сучасними вченими поняття, принципи, напрями розвитку і діяльності людського суспільства ноосфери, можна прийти до висновку про те, що це не що інше, як сфера дії освіти, науки і суспільної моралі та виховання на теперішньому етапі їх розвитку [17].

Наочним проявом гуманістично-ноосферного підходу до розвитку освіти беззаперечно є застосування принципів організації компетентнісного навчання, які описані в європейському проєкті TUNING: "... понят-

тя компетенцій включає знання й розуміння (теоретичне знання академічної галузі, здатність знати й розуміти), знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті)". Поняття "компетенція" включає не тільки когнітивну й операційно-технологічну складові, але й мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову сторони (результати якості освіти, знання, уміння, систему ціннісних орієнтацій). У формуванні компетенції вирішальну роль відіграє не тільки зміст освіти, але також і освітнє середовище вищих навчальних закладів, організація освітнього процесу, освітні технології, включаючи навчання впродовж життя, самостійне навчання тощо [12].

Потрібно підкреслити узагальнений, інтегральний характер поняття "компетенція" стосовно понять "знання", "уміння", "навички". Для цього Єврокомісія виділяє 8 ключових компетенцій, якими повинен володіти кожний європеєць [12, 13]. Ці компетенції підтримуються певними здатностями, до яких зараховуються у всіх життєвих областях такі необхідні аспекти, як критичне мислення, креативність, "європейський вимір" і активна життєва позиція. Спільно ці здатності сприяють розвитку особистості.

У концепціях розвитку української вищої освіти, яка ще досі остаточно не визначилася на які пріоритети (філософські напрями освіти і науки) потрібно орієнтуватися, можна відслідкувати лише відхід від ознак біхевіоризму ЄРЄР і неповну адаптацію до гуманістичних і синергетичних принципів освітньо-виховної діяльності у сучасному розвинутому Світі (табл. 1).

Так, для формування професійних компетенцій фахівця в українській вищій освіті визначено замість об'єкту навчання, як процесу виховання людини, три цикли (засо-

Таблиця 1. Освітньо-виховна діяльність в різних країнах (за Дж. Бердесем [18])

Показники	США	Англія	СРСР	Японія
Мета суспільства	Прогрес через індивідуалізм	Порядок і закон	Прогрес через колективізм	Беззаперечне виконання обов'язку
Мета виховання	Індивідуальний розвиток	Формування характеру	Ефективні знання	Розмисли, аналіз
Соціальне впровадження	Практично-прогресивне	Академічно-аналітичне	Формально-енциклопедичне	Традиційно естетичне
Індивідуальне впровадження як результат	Уседозволеність	Самодисципліна	Дисципліна для соціальної мети	Дисципліна заради її самої

би) підготовки фахівців – гуманітарна та соціально-економічна підготовка, математична та природничо-наукова підготовка, професійна та практична підготовка, що лише умовно можна співставляти з технологією навчання європейським ключовим компетенціям підготовки бакалавра та гуманістичним цінностям (табл. 2), а процес патріотичного, духовного, екологічного виховання на системному рівні відсутній взагалі або відданий для періодичних потреб чисельним партіям з ідеологією далекою від ноосферного мислення.

У чому ж виявляється ноосферна спрямованість європейської системи підготовки бакалавра? Якщо аналізувати дані, наведені в табл. 2 та описані в європейському проекті TUNING [12], то можна дійти до висновку, що бакалавр, як фахівець означеного освітньо-кваліфікаційного рівня, формується в основному за циклами соціально-гуманітарної і фундаментальної, математичної та природничо-наукової підготовки, а як професіонал – за циклом, що формує компетенції підприємництва. Співвідношення між обсягами 1 + 2 циклу підготовки до 3 складає приблизно 4: 1 [19]. Яка ж при цьому є мета?

Судячи з набору ключових єврокомпетенцій, навчання спрямовується, у першу чергу, на виховання духовних і моральних

цінностей, розуміння законів природи, формування ціннісних орієнтацій для світосприйняття і мирного життя з іншими в соціальному середовищі. Задля цього особлива увага приділяється наступному:

- розвитку комунікативних здібностей (навиків) через вивчення рідної і іноземних мов, комп'ютерних інформаційних технологій як одного із механізмів використання досягнень глобалізації науково-технічного прогресу, міжнародної співпраці;
- розумінню законів природи через фундаменталізм природничих наук (математика, фізика, хімія, біологія) для формування вірного світосприйняття у будь-якій професійній діяльності;
- інтенсивній гуманізації освіти шляхом розкриття закономірностей розвитку суспільства (історія, філософія, соціологія, політологія, культурологія) для розуміння міжнародно-правових норм співіснування і співрозвитку, реалістичної оцінки свого егоцентризму;
- вітацентризму, як основі екологічного виховання, освіти, екологічної політики;
- здійсненню професійної підготовки на основі інтеграції гуманітарних і природничо-наукових знань з метою допомоги людству і збереженню біосфери;

Таблиця 2. Співставлення особливостей навчання бакалавра в Україні з рекомендаціями Єврокомісії та гуманістичними цінностями

Цикли підготовки бакалаврів в Україні, що формують їх компетентність	Ключові компетенції європейських фахівців	Гуманістично-ноосферні напрями розвитку
Соціально-гуманітарна підготовка	- в галузі рідної мови; - в сфері іноземних мов; - міжособистісна, міжкультурна та соціальна компетенції, а також громадянська компетенція; - навчальна компетенція; - культурна компетенція.	Розробка і виховання духовних цінностей, екологічне виховання, ноосферна орієнтація освіти
Фундаментальна, математична та природничо-наукова підготовка	- математична компетенція; - фундаментальна природничо-наукова та технічна компетенції; - комп'ютерна компетенція	Інтеграція гуманітарних і природничо-наукових галузей знання і їх пріоритетність
Професійна та практична підготовка	- компетенція підприємництва.	Систематизація інформації та професійних знань для допомоги людству як основний критерій розвитку наук та суспільства

- культурному, естетичному і фізичному розвитку особистості для досягнення духовно-морального рівня, необхідно для суспільства;
- створення необхідного базового рівня підготовки (бакалавра) для подальшого зростання на професійному, науковому, освітньому рівні шляхом вдосконалення, перепідготовки, навчання впродовж життя.

Очевидно визначальним для реформування української вищої освіти мало б стати останнє, тобто переважна підготовка «універсального» для більшості спеціальностей бакалавра, який був би компетентно спроможним з природничих, суспільних, мовно-комунікативних, культурологічних питань, а професійно-фахову підготовку можна б було при цьому в більшій мірі означити предметами за вибором студента. Оскільки переважна

більшість бакалаврів продовжує навчання в магістратурі, то одночасно б вирішувалося проблемне питання свідомого вибору спеціальності не за суб'єктивно встановленим напрямом, а за покликанням, здібностями, суспільним запитом.

Нині українські педагоги, вчені задаються питаннями: «Що зроблено в Україні на шляху зближення з Європейським освітнім простором? Що ми здобули чи втратили на цьому шляху і де вихід із власної освітньої кризи?»

На шляху входження до Болонського процесу і введення ступеневої освіти [20, 21] цей прогресивний напрям руху створив ряд непередбачених проблем і поставив низку запитань:

- відсутність вмотивованої класифікації професій до введених новацій, в першу чергу, загострили проблему підготовки бакалавра і магістра (виникли питання

до працевлаштування бакалавра, спрямованості підготовки магістра – виробнича, дослідницька, управлінська – та врегулювання взаємозв'язку цих двох освітньо-кваліфікаційних рівнів;

- створення практично по ходу реформи програм (так званих галузевих стандартів освіти) підготовки бакалаврів і магістрів (з наявним одночасно рівнем спеціаліста), в яких бакалаврська програма підготовки акумулювала в собі більше ніж на 80% програму підготовки спеціаліста, а магістерська програма підготовки стала мало розвинутою програмою професійної підготовки того ж таки спеціаліста.

Усі вищезазначені фактори змін в українській вищій освіті на тлі різкого зниження рівня навчання в середній школі (внаслідок економічних, політичних, стратегічних помилок) призвели до перекосів на рівні практичної реалізації навчання у вищій школі. Наприклад, такі індикатори компетентнісного навчання і ноосферогенезу, як фундаментальна, соціально-гуманітарна, математична і природничо-наукова складові підготовки бакалавра, за останні 20 років скоротились до критичної межі доцільності їх засвоєння. І знову ж якість підготовки бакалавра виявилась прихована під прикриттям українських узагальнених циклів підготовки: соціально-гуманітарний блок дисциплін – 10% або 24 ± 2 кредити ECTS; блок дисциплін фундаментальної, математичної та природничо-наукової підготовки – 25% або 60 ± 2 кредити ECTS; цикл професійної і практичної підготовки – 65% або 156 ± 2 кредити ECTS. Чи достатньо такого розподілу видів підготовки для набуття єврокомпетенцій або створення нового шансу вибору професії на рівні магістра, подібно апробованій системі навчання у США або експерименту Міністерства освіти і науки України [22, 23] ?

Розглянемо детальніше чи можна досягнути сфери розуму та набути пропре-

сивних компетентностей без знання професійної іноземної мови, законів математики, фізики, хімії, біології, положень філософії, суспільствознавства, культурології і які шляхи вирішення цієї проблеми в освіті України? Наприклад, Міністерство освіти і науки в рекомендаціях щодо складання галузевих стандартів освіти декларувало вивчення іноземної мови у вищій школі обсягом не менше 5 кредитів ECTS (180 годин) до рівня B2 (просунутий). В цей же час «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти» [24], куди ми інтегруємося, наполягають на не менше ніж 250 годинах аудиторних занять за наявності рівня B1 – середній-рубіжний (середня школа нажалі його не забезпечує). На практиці із 180 годин рекомендованих Міністерством щонайменше $\frac{1}{3}$ частину відводять на самостійну роботу і тоді затрати на навчання іноземній мові практично даремні, бо лише дуже обдаровані будуть із цього мати якусь користь. Здатність коригувати цю ситуацію демонструють лише окремі навчальні заклади з більш розвинутою самоврядністю, як Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, де розроблено і реалізовано концепцію викладання іноземних мов протягом 4 років навчання за бакалаврською програмою загальним обсягом 683 години аудиторної роботи [25]. У концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України [26, 27] обґрунтовується, що іноземцю для вивчення української чи російської мови потрібно 702 години вправ. При цьому нашим українцям на шляху до магістратури достатньо лише 120 годин, щоб оволодіти професійною європейською мовою!?

Щоправда робляться спроби регулювати подібні проблеми локально по мірі їх виникнення (вже безсистемно, поза реформуванням) шляхом «уявного зміцнення» гуманітарної або природничо-наукової підготовки бакалаврів [28, 29]. Відносно остан-

нього можна вважати «винаходом» чиновників від освіти впровадження у галузеві стандарти, навчальні плани ряду спеціальностей дисциплін з загальними назвами «Хімія», «Математика» тощо. Весь світ вже більше століття знає, що у вищій школі шкільний початковий курс хімії диференційовано на ряд фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін – неорганічна хімія, органічна хімія, фізична і колоїдна хімія, біоорганічна хімія, біонеорганічна хімія, хімія навколишнього середовища – без яких неможливо забезпечити якість підготовки агрономів, ветеринарів, зооінженерів, ґрунтознавців, агрохіміків, екологів, фахівців із захисту рослин, садівництва тощо. В Україні на напрямі "агрономія" хімічна підготовка складає 6 кредитів ECTS, а у США на 6 хімічних дисциплін 20 кредитів [30]; в Україні бакалавру в галузі екології вважається достатнім 6 кредитів хімічних знань, а у Бельгії (Gent University) для підготовки фахівця з екологічних технологій – у 5 разів більше [31], оскільки процеси екології, біотехнології базуються на хімічних законах і поняттях. При такому підході зміцнення природничої, гуманітарної підготовки уявне, бо діє закон «Збереження кількості ...» – зашиваємо дірку в одному місці за рахунок отвору в іншому. Однак робити це було потрібно хоч-би з погляду на те, що соціально-гуманітарний цикл освіти традиційно несе основну виховну, просвітницьку та ідеологічну функцію. Враховуючи, що системної виховної і просвітницької роботи у нас не ведеться, було б цілком виправданим реалізувати це через нормативні чи вибіркові програми соціально-гуманітарної та природничо-наукової підготовки майбутньої інтелігенції, як потенційного носія ноосферного мислення і ноосферної освіти [32]. Знову ж це область формування соціальних компетенцій, що характеризують взаємодію людини з суспільством і з самим собою, до яких за класифікацією входять [33]: збереження здо-

ров'я (знання і дотримання норм здорового способу життя); громадянськість (знання і дотримання прав і обов'язків громадянина); інформаційно-технологічна (навики керування інформацією, знання інтернет-технологій); компетентність соціальної взаємодії (знання і застосування норм поведінки у різних угрупованнях і ситуаціях); компетентність спілкування (вміння спілкуватися у різних формах, включаючи спілкування іноземною мовою).

І знову виникає одвічне питання: що роботи і як виростити в теперішніх умовах, визначених законом про вищу освіту [34], з одного боку, кваліфікованого професіонала, а з другого, – свідомого громадянина?

Основна причина можливого неуспіху може бути у надмірній централізації керування процесом освіти, коли неповне бачення мети призводить до спотворення очікуваного результату, а відсутність свободи вибору механізмів, методів, прийомів досягнення мети призводить до одержання стандартизованої продукції без «знаку якості». Якщо навчальний заклад демонструє марку якості, наприклад, Національний університет «Кієво-Могилянська академія», то він повинен мати і свою технологію навчання, яка за змістом може суттєво відрізнитися від стандартів Міністерства, але забезпечить на виході відповідність якості фахівця критеріям того ж таки Міністерства. Якщо нині запроваджено ступеневу систему освіти у ланцюгу: середня освіта – молодший бакалавр – бакалавр – магістр – доктор філософії – доктор наук, то рух у цьому ланцюгу мав би мати ознаки свідомого вибору, за оцінкою професійної придатності, за рівнем знань і умінь, тобто компетентністю. Тут вже одними іспитами і випробуваннями не обійтись. Будеться така система освіти за історично вивіреними принципами: базові знання від вчителя до учня; свідомий вибір шляху професійного навчання учня за здібностями; суспільне заохочення професійного зростання громадянина.

Література

1. Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 1991 – 2006 рр.: Наук.-допом. бібліогр. покажч. / АПН України. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; Упоряд.: Л. О. Пономаренко, І. П. Моїсеева, Л. І. Ніколюк, О. С. Микитенко; Наук. ред. П. І. Рогова. – К., 2008. – 487 с.
2. Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 2007–2011 рр. : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, Ін-т вищ. освіти; [упоряд.: Пономаренко Л.О. ; Стельмах Н. А., Пеєва С. П., Айвазова Л.М., Бублик Н.М. ; наук. ред. Рогова П.І. – К. : Нілан-ЛТД, 2012. – 663 с.
3. Ніколаєнко С.М. Стратегія розвитку освіти в Україні: початок ХХІ століття. – К.: Знання, 2006. – 253 с.
4. Ніколаєнко С.М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України: Монографія. – К.: 2008. – 503 с.
5. Згуровский М.З. Общество знаний и информации – тенденции, вызовы, перспективы // Зеркало недели. – 2003. – №19 (444).
6. Андрущенко В. Філософія освіти ХХІ століття: у пошуках перспективи // Філософія освіти. – 2006. - № 1(3). – С. 6-12.
7. Огурцов А.П., Платонов В.В. Образы образования. Западная философия образования. XX век. – Спб.: РХГИ. – 2004. – 520 с.
8. Учитель и ученик: становление интересных отношений в истории педагогики Востока и Запада (цивилизации Древности и Средневековья). Коллективная монография под ред. Н.Б. Баранниковой и В.Г. Безрогова. - М.: ИТИП РАО, 2013. – 706 с.
9. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник, 2-е вид. – К.: «Освіта України», «КНТ». – 2008. – 528 с.
10. Данилов Александр Сергеевич // Википедия. [Електронний ресурс] - Режим доступу: ru.wikipedia.org/.../Данилов_Александр
11. Сибиряков Виссарион Григорьевич. Что помогает гению? // TRIZLAND.RU [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.trizland.ru/authors/86
12. Tuning Educational Structures in Europe [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www/let.rug.nl/TuningProjekt/index.htm; tuning.unideusto.org/tuningeu.
13. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти / Лист Міністерства освіти і науки України від 31. 07. 2008 № 1/9-484 головам робочих груп МОН України з розроблення галузевих стандартів вищої освіти та головам науково-методичних комісій МОН України. [Електронний ресурс] - Режим доступу: elib.crimea.edu/zakon/list484.pdf. – 73 с.
14. Проф., архім. Віктор (В. В. Бедь), проф. М. Г. Артьомова. Компетентнісний підхід в системі вищої освіти як пріоритет її модернізації у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: uuba.org.ua...v...vischoyi...vischomu-navchalnomu...
15. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. Схвалено указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.mon.gov.ua/images/ files/news/12/05/4455.pdf ; www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html
16. Національна рамка кваліфікацій. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. [Електронний ресурс]– Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п
17. Копілевич В. А., Сопівник Р.В. Зміни у вищій освіті та системі виховання в контексті ноосферогенезу суспільства // Біоресурси і природокористування. – 2012. – 4. - № 34. – С. 162–170.
18. Bereday G.Z.F. Comparative Method in Education. – N.Y.: Holt, Pinehart and Winston, 1964. – 302 p.
19. Копілевич В.А., Мельничук Т.Ф. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі // Біоресурси і природокористування. – 2010. – 2. - № 3–4. – С. 153–159.
20. Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України. – К.: НТУУ "КПІ", 2006. – 544 с.
21. Лебідь Є. Болонський процес на рубежі 2010 (контекст України, Польщі, Росії та Білорусії) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.eurpexhi.kiev.ua/menyu/statti?page=4
22. Про проведення експерименту у вищих навчальних закладах, підпорядкованих Міністерству, щодо здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра на основі бакалавра з іншої галузі знань // Наказ МОН № 548 від 17. 05. 2013 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.mon.gov.ua/img/zstored/files/наказ548.doc

23. Кнодель Людмила Структура вищої освіти США на сучасному етапі розвитку суспільства // Освіта регіону. Політологія, соціологія, комунікації. – 2011. – №1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.social-science.com.ua
  24. Ніколаєва С.Ю. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
  25. Концепція викладання іноземних мов у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. – К.: 2009. – 26 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: philolog.univ.kiev.ua/student/2012/Conception1.pdf
  26. Проект концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України. – Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 6 грудня 2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.mon.gov.ua/img/zstored/files/2012-conz-zak.doc
  27. Ушакова Н.І., Дубчинський В.В., Тростинська О.М. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. Вісник ХНУ. – 2011. – Вип. 19. – С. 136–146. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www-center.univer.kharkov.ua/vestnik/full/261.pdf
  28. Вакарчук І. Сучасна фізико-математична освіта і наука: тенденції та перспективи // Вища школа. – 2009. – № 1. – С. 3–22.
  29. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента / Наказ МОН № 642 від 09. 07. 09 зі змінами за наказами № 259 від 29. 03. 2010 та № 831 від 25. 08. 2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу: osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/4283.
  30. Catalog – Florida Agricultural and Mechanical University 2014. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.famu.edu/index.cfm?catalog&Agricultura.
  31. Studi Programme. Unversiteit Gent. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studiegids.ugent.be/2011/EN/FACULTY/I/WACH/IBVIORMT/IBVIORMT2.pdf>
  32. Маслова Н.В. Ноосферное образование. – М.: Новости, 2002. – 342 с.
  33. Зимняя И.А., Земцова Е.В. Интегративный подход к оценке единой социально-профессиональной компетентности выпускников вузов // Высшее образование сегодня. – 2008. – №5. – С. 14-19. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.logosbook.ru/VOS/05_2008/14-19.pdf
- Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. [Електронний ресурс] – Режим доступу: vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu

АННОТАЦІЯ

Копілевич В. А. *Изменения в высшем образовании и системе воспитания в контексте проблемы обеспечения качества подготовки специалиста // Биоресурсы и природопользование. – 2014. – 6, №5–6. – С. 170–178.*

В статье анализируются тенденции развития образования как составляющей компетентностной учебы и воспитания прогрессивного общественного мышления в современных условиях. Сделана попытка осмыслить целесообразность или действенность изменений некоторых составляющих реформирования высшего образования Украины.

SUMMARY

V. Kopilevich. *Changes in higher education and educational system in the context of quality assurance specialist training // Biological Resources and Nature Management. – 2014. – 6, №5–6. – P. 170–178.*

The article analyzes the development trend of education as a component of competency training and education of progressive public thinking in modern conditions. An attempt is made to understand the appropriateness or effectiveness of the changes of some components of reforming higher education in Ukraine.